

ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) The Study of the Buddhism Propagation of Phratheppariyat (Aa-ard Khantiko)

พระครูสังฆรักษ์ณัฐฐิภัทร ณัฐฐาโร Phrakhrusangkarak Natthiphat Natakaro

พระครูสิริปริยัตยานุศาสก์ Phrakrusiripariyattayanusath

เทพประวิณ จันทร์แรง Thepprawin Chanreang

อำนาจ ขัดวิชัย Amnat Khadvichai

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

kingkong_emmi@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิด หลักการ และวิธีการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาบทบาท 6 ด้านตามหน้าที่พระสังฆาธิการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) 3) เพื่อศึกษาการเผยแผ่และผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์โดยศึกษาค้นคว้าเอกสาร (Documentary Investigation) และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า

แนวคิด หลักการ และวิธีการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า การเผยแผ่ถือว่าเป็นรูปแบบและวิธีการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ เพราะหากขาดรูปแบบและวิธีการที่ชัดเจนแล้วบุคคลผู้จะสื่อสารย่อมเข้าใจคลาดเคลื่อน เพื่อให้การเผยแผ่หลักธรรมมีประสิทธิภาพบรรลุถึงประโยชน์ที่ผู้แสดงธรรมต้องการสื่อไปยังผู้ฟังธรรม ย่อมมีหลักการพิจารณาจากบุคคลที่กำลังรับฟัง ถ้าบุคคลมีระดับสติปัญญาน้อย ก็จะทรงสอนธรรมะอีกรูปแบบหนึ่ง ผู้มีสติปัญญามากก็จะใช้อีกรูปแบบหนึ่ง

บทบาท 6 ด้านตามหน้าที่พระสังฆาธิการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) พบว่า การปกครองท่านเป็นผู้นำเป็นไปตามภาระกิจของมติมหาเถรสมาคมทุกด้าน ทั้งการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม และแผนกบาลี และการจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาสำหรับนักเรียนในระดับต่างๆ

การเผยแผ่และผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) พบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้ดำเนินการเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่เสมอ รวมไปถึง สาธารณูปการเป็นผู้นำบุญปฏิบัติสังฆนิมิตตสถานทั้งในเขตสังฆาวาส และเขตพุทธาวาสที่ชำรุดทรุดโทรมให้กลับมามีความโดดเด่นสวยงาม เป็นผู้นำในการสาธารณสงเคราะห์ ดำเนินกิจการช่วยเหลือเกื้อกูล อันเป็นสาธารณประโยชน์ต่อสังคม จึงเป็นผลงานที่โดดเด่นในการบริหารงานคณะสงฆ์ของพระเทพปริยัติในกิจการคณะสงฆ์ที่สมบูรณ์แบบ

คำสำคัญ: ศึกษา; การเผยแผ่; พระพุทธศาสนา

Abstract

This research It has 3 objectives : 1) to study the concepts, principles, and methods of Buddhism propagation; 2) to study the 6 roles according to the duties of the Patriarch of Phra Theppariyat (Saad Khantiko) 3) to study the propagation and achievements The propagation of Buddhism by Phra Theppariyat (Saad Khantiko) This research was an analytical study by studying the Documentary Investigation and the data obtained from the interviews for the data analysis;

The results showed that :

The concepts, principles and methods of propagating Buddhism found that propagation was considered a form and method for propagating the teachings of the Buddha and the Sangha. Because if there is a lack of clear forms and methods, the person who communicates will misunderstand. In order to effectively propagate the dharma principles to achieve the benefits that the dharma practitioner wants to convey to the dharma listeners There is a principle to consider from the person who is listening. If a person has a low intelligence level He will teach another form of Dharma. A very intelligent person takes another form.

The six roles according to the duties of the Patriarch of Phra Thep Pariyat (Saad Khantiko) found that the governance of him as a leader was in accordance with the

mission of the Supreme Sangha Council's resolutions in every aspect. Both teaching the Dharma, the Dharma Department and the Pali Department, and the establishment of educational funds for students at various levels.

The propagation and propagation of Buddhism by Phra Thep Pariyat (Saad Khantiko) found that the propagation of Buddhism has always been working on the propagation of Buddhism including the public utilities as a leader in the restoration of ancient sites in the Sangkhawat area and the dilapidated Phutthawat area to come back to be outstanding and beautiful To be a leader in public welfare Carrying out assistance and assistance businesses that are beneficial to society Therefore, it is an outstanding achievement in the administration of Phra Thep Pariyat's clergy in perfect sangha affairs.

Keywords: The Study; Propagation; Buddhism

บทนำ

สังคมไทยประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา เพราะศาสนาพุทธของเราได้เคียงคู่ประเทศไทยมาตั้งแต่ครั้งอดีตมาแล้ว สถาบันทั้งสาม คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นเอกภาพอย่างแยกไม่ออก ฉะนั้นจึงมีอิทธิพลต่อแนวคิดความเชื่อ โดยสร้างความเป็นปึกแผ่นภายในชาติได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะสถาบันพระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาของคนไทย เป็นบ่อเกิดที่มาแห่งศิลปกรรม วัฒนธรรม ประเพณีเป็นเสมือนเรือในใจ พระสงฆ์มีฐานะเป็นผู้นำวิญญูญาณได้อบรมบ่มนิสัยให้มีการพัฒนาจิตและเป็นหลักชัย เป็นแม่แบบการดำเนินชีวิตที่ดั่งงามแก่ประชาชน ถือได้ว่าเป็นสถาบันที่ได้รับความเคารพนับถือ ศรัทธากับสังคมและใกล้ชิดกับจิตใจของประชาชนพระสงฆ์นับได้ว่าเป็นแบบฉบับชั้นอุดมคติในด้านวัฒนธรรมทางจิตใจของคนไทย (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2543 : 5) ผู้วิจัยจึงเห็นได้ว่าพระสงฆ์นั้นเป็นผู้สร้างชุมชนสงฆ์ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของการบวช คือ เพื่อเรียนรู้ ดังนั้น สงฆ์ คือ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งควรจะเป็น 3 เรื่องใหญ่ๆ คือ การเรียนรู้พุทธธรรมให้ลึกซึ้งทั้งทางปริยัติและปฏิบัติ การเรียนรู้สังคมปัจจุบันให้เท่าทันสังคมปัจจุบันเพื่อประโยชน์ในการ

สอน และการเรียนรู้ติดต่อสื่อสารให้เป็นที่สนใจของผู้คนให้จับใจผู้คนที่ให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

พระสงฆ์ หมายถึง หมู่สาวกของพระพุทธเจ้า ได้แก่ บุคคลซึ่งฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แล้วเกิดความเลื่อมใส สละเรือนออกบวช ถือวัตรปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระบรมศาสดาสั่งสอนและกำหนดไว้ พระสงฆ์จัดเป็นหนึ่งในพระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ โดยพระสงฆ์ที่นับเนื่องในพระรัตนตรัย หมายถึง เฉพาะพระอริยสงฆ์ คือ บุคคลไม่ว่าจะเป็นคฤหัสถ์หรือนักบวช และไม่ว่ามนุษย์หรือเทวดา ที่ปฏิบัติธรรมจนได้บรรลุมรรคผล เมื่อกกล่าวโดยสรุปพระสงฆ์คือบุคคลที่ได้ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว เกิดความเลื่อมใสจนสละเรือนออกบวชตามพระพุทธเจ้า เพราะต้องการจะได้บรรลุธรรมตามพระพุทธเจ้าสั่งสอนไว้ ถือเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตามสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ จำนวน 227 ข้อ พระสงฆ์รูปแรกในพระพุทธศาสนา คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2536 : 267) ผู้วิจัยเห็นว่าพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่เหมาะสมจะนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมได้ อีกทั้งพระสงฆ์ คือ ผู้ที่ชาวบ้านในชนบทให้ความเคารพนับถือมาก มีศักยภาพในการชักจูงชาวบ้านให้เข้าร่วมทำกิจกรรมใด ๆ ได้ง่าย ดังนั้นพระสงฆ์จึงเป็นผู้ที่เหมาะสมที่จะช่วยแบ่งเบาภาระของชาวชนบทได้ดียิ่งขึ้นยังเป็นการช่วยเสริมภาพพจน์ที่ดีของพระสงฆ์ต่อชุมชนด้วย

สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันหนึ่งที่มีบทบาทและความสำคัญต่อวิถีชีวิตของสังคม นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาเริ่มเข้าสู่ดินแดนแหลมทองอันเป็นประเทศไทย ปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนเป็นไปอย่างใกล้ชิดและมั่นคงตลอดมา ความสัมพันธ์อันมั่นคงนี้ได้ขยายตัวต่อวิถีชีวิตของคนไทยโดยเฉพาะชาวชนบท ยิ่งจะเห็นได้ชัดว่าพระพุทธศาสนามีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตประชาชนเป็นอย่างมาก ทั้งในวัดและในตำบลนั้นๆ เพราะว่าเป็นที่พักผ่อนใจเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆ การประชุมหารือตลอดจนประเพณีต่างๆ ก็มีพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชน (ประสาท สุขเกษม, 2542 : 10) นอกจากนี้แล้วพระสงฆ์ยังมีบทบาทหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งการเผยแผ่ธรรมจะให้ได้ผลดีนั้น พระสงฆ์ต้องทำตนเป็นกัลยาณมิตร คือ เพื่อนแท้ที่คอยชี้แนะแนวทางให้พุทธศาสนิกชนด้วยวิธีการ 5 ประการ ได้แก่ 1) สอนให้ละความชั่ว 2) สนับสนุนให้ทำความดี 3) สร้างบุคลากรที่มีคุณภาพไว้สืบทอดพระพุทธศาสนา 4) สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา 5) สร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนาและทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี

จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคเหนือตอนบนของทางประเทศไทย มีพุทธศาสนิกชนที่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมากภายในจังหวัดเชียงใหม่ มีคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่เป็นผู้ปกครองโดยมีพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เป็นเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ พระเทพมั่งคณาจารย์ วัดท่าตอนวรวิหาร และพระเทพสิงหราชจารย์ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร เป็นรองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัดภายในเขตปกครองทั้งหมด 1,825 วัด โดยแบ่งเป็น 25 อำเภอ ได้แก่ เชียงดาว เมืองเชียงใหม่ เวียงแหง แม่แจ่ม แม่แตง แม่ริม แม่วาง แม่ออน แม่ฮ้าง ไชยปราการ จอมทอง ดอยเต่า ดอยสะเก็ด ดอยหล่อ ฝาง พัวรัง สะเมิง สันกำแพง สันทราย สันป่าตอง สารภี หางดง อดก้อย ฮอด กัลยาณิวัฒนา มีพระภิกษุจำนวน 5,275 รูป สามเณร 6,570 รูป ศิษย์วัด 1,472 คน (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่, 2563 : 136) โดยเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่เป็นผู้กำกับดูแล โดยได้แบ่งงานให้รองเจ้าคณะจังหวัดทั้งสองรูปเป็นผู้รับผิดชอบด้านต่างๆ แต่ละด้าน พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เป็นพระผู้ใหญ่ชั้นปกครองมีบทบาทในการขับเคลื่อนงานพระพุทธศาสนา คือ ด้านการพัฒนาจิตใจเช่น การรับกิจนิมนต์ไปเทศน์ เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญของชาติ ณ สถานที่ของทางราชการและหน่วยงานองค์กรต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดอื่นๆ ด้านพัฒนาทางวัตถุ มีการปรับปรุงศาสนสถาน ที่เป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุ และสร้างอาคารที่จำเป็นเพิ่มเติมภายในวัดเจ็ดยอด และสนับสนุนงบประมาณค่าใช้จ่ายแก่วัดที่สร้างขึ้นใหม่ เช่น วัดในอำเภอกัลยาณิวัฒนา รวมทั้งพุทธมณฑลจังหวัดเชียงใหม่ที่จะก่อสร้างขึ้นใหม่ด้วย ด้านสังคมได้ร่วมกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำไม่ได้ขาด โดยเฉพาะกิจกรรมการทำบุญตักบาตร และการปฏิบัติธรรมตามที่พุทธศาสนิกชนที่เลื่อมในศรัทธา นิมนต์ไปเป็นผู้นำในด้านปฏิบัติบูชาตามประเพณีทางพระพุทธศาสนา

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ จัดเป็นพระเถระที่น่าเลื่อมศรัทธา มีความอ่อนน้อมถ่อมตน อหังการไม่มีจริต มีลักษณะยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ ในด้านวัตรปฏิบัติถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยเปี่ยมด้วยความเมตตาธรรม มีความเชี่ยวชาญในด้านการเทศนา โดยเฉพาะการบรรยายธรรม หรือเทศนาสองธรรมาสน์ สามารถอธิบายขยายความเนื้อหาสาระธรรมได้อย่างชัดเจนเข้าใจง่าย ทำให้เป็นที่พอใจและเกิดศรัทธาแก่ผู้ที่ได้สดับรับฟังเป็นอย่างยิ่ง เป็นพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และขับเคลื่อนงานพระพุทธศาสนาไปสู่ประชาชนทุกภาคส่วนในจังหวัดเชียงใหม่

บทความวิจัยนี้นำเสนอการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เพื่อให้ทราบว่าเหตุใดท่านจึงเป็นพระสงฆ์ที่มีศาสตร์และศิลป์มีวิชา ปัญญา ปฏิภาณ ประสพการณ์ ปฏิธาน อุดมการณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นพระเถระที่เฝ้ามองในการศึกษามีความรู้ลึกซึ้งทั้งภาคปริยัติ (ทฤษฎี) และภาคปฏิบัติ มีบุคลิกดี มีความรู้ดี มีความสามารถดี มีวิสัยทัศน์ มีจิตใจหนักแน่น มีความยุติธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี รู้จักใช้คน รู้จักกระจายงาน มีนโยบายในการทำงานด้วยความมุ่งมั่น ตั้งใจ มีความเพียรพยายามไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคในการสร้างคุณความดี มีจิตใจกว้างขวาง ขยัน ซื่อสัตย์ อุดหนุน เสียสละเป็นเยี่ยม เป็นพระสงฆ์ที่ทำงานเผยแผ่พุทธธรรมทั้งเชิงรับและเชิงรุก เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนโดยแท้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด หลักการ และวิธีการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาบทบาท 6 ด้านตามหน้าที่พระสังฆาธิการของพระเทพปริยัติ(สอาด ขนติโก)
3. เพื่อศึกษาการเผยแผ่และผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก)

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เน้นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้ศึกษาค้นคว้าจาก เอกสารและการสัมภาษณ์ (Documents and Interview) เชิงลึกตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

1. ศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ผู้วิจัยได้ศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช 2539 ตลอดจนคัมภีร์ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา
2. ศึกษาเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) โดยศึกษาค้นคว้าจาก หนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เป็นการศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ความเป็นมาพระเทพปริยัติ การบริหารงาน การปกครองคณะสงฆ์ การเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา การพัฒนาสังคม และ

ชุมชน ตลอดจนการส่งเสริมการศึกษาของคณะสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ รวมไปถึงบทบาทภารกิจ 5
ด้าน

3. นำข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัยเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช 2539 ตลอดจน
คัมภีร์ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา หนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการ
สัมภาษณ์ ชักถาม ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยมาสังเคราะห์วิพากษ์ แยกแยะ จัดเป็นหมวดหมู่
ความรู้

4. ลงพื้นที่ภาคสนามและเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก พระเถระ ผู้ช่วยเจ้า
อาวาส มัคทายก อุบาสกอุบาสิกา ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาวิจัยตลอดถึงผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ
เรื่องและเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับบริบททางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพปริยัติ
(สอาด ขนติโก) และเพื่อค้นคว้าหาข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ ที่มีความรู้
ความเข้าใจในเรื่องนี้โดยเฉพาะเจาะจง จำนวน 20 รูป/คน

5. สรุปผลการวิจัยและเสนอแนะ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) มี
เนื้อหาสาระสำคัญ ซึ่งสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. แนวคิด หลักการ และวิธีการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่าการรักษาไว้ซึ่งหลักธรรมคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้า อันเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์มาตั้งแต่สมัยพุทธกาล พระสงฆ์ผู้เป็นศาสนทายาทโดย
สืบเชื้อสายมาจากพระพุทธเจ้า กล่าวคือ เป็นผู้ปฏิบัติตามและดำรงไว้ซึ่งหลักคำสอน ตลอดถึงไปเผย
แผ่ให้ประชาชนได้รับประโยชน์สุขครบวงจรทั้งตนเอง สังคมและประเทศชาติ นั่นคือการศึกษาและ
ปฏิบัติตามหลักคำสอนนั้น ๆ อย่างเคร่งครัด การเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือเป็นภาระสำคัญยิ่งของ
คณะสงฆ์ ซึ่งปัจจุบันได้ขยายกว้างขวางทั้งในและต่างประเทศ พระพุทธศาสนามีความเจริญก้าวหน้า
มาโดยลำดับเพราะพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่นั้นอย่างต่อเนื่องเต็มกำลังความสามารถ ด้านแนวคิดในการ
เผยแผ่พระพุทธศาสนา นอกจากศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่แล้ว สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์

เช่น ลมฟ้าอากาศ วิถีดำเนินชีวิตของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น อุตสาหกรรม การศึกษา ความเชื่อ ทัศนคติ จารีต วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้น พระสงฆ์ผู้เผยแผ่นอกจากปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามธรรมวินัยแล้ว จำเป็นที่จะต้องมีความชำนาญและความสามารถในการหลายๆ ด้านประกอบกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณสมบัติของพระสงฆ์หรือตัวผู้สื่อเอง ซึ่งนับเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการสร้างศรัทธาให้เกิดแก่ผู้ฟังที่ได้พบและได้เห็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

หลักการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้า ทรงมีหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหลากหลายประการ พอจะสรุปเป็นวิธีการเผยแผ่ที่พระเจ้าทรงใช้สอนบ่อย ๆ ได้แก่ 1) แบบธรรมสากัจฉา หรือ การสนทนาธรรม 2) วิธีการบรรยาย 3) วิธีการตอบปัญหา เพื่อต้องการดูลักษณะปัญหาและเลือกวิธีตอบให้เหมาะสมเพื่อให้ตรงจุดประสงค์ของผู้ถามที่มีความหลากหลาย พระองค์ทรงจำแนกปัญหาที่จะตอบไว้ 4 ประเภท คือ 1) เภกัสมยากรณ์ปัญหา 2) ปฏิปุจฉาพยากรณ์ปัญหา 3) วิภังขพยากรณ์ปัญหา 4) ฐปณียปัญหา หรือ อพยากตปัญหา

2. บทบาท 6 ด้านตามหน้าที่พระสังฆาธิการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนดีโก)

การบริหารงานคณะสงฆ์ของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนดีโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน สามารถสรุปได้ ดังนี้ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้ดำเนินการเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่เสมอ โดยจัดทำหนังสือเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่างๆ มากมาย สนับสนุนการอบรมพระสังฆาธิการในระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระอุปัชฌาย์ที่เข้ารับตำแหน่งใหม่ โดยเน้นให้มีการเข้าอบรมทั้งความรู้ และการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอยู่อย่างสม่ำเสมอ ด้านการปกครอง ได้จัดโครงการเพื่อยกระดับความรู้ความสามารถของพระสังฆาธิการให้มีคุณภาพมากขึ้น โดยจัดการประชุมพระวินยาธิการ โครงการอบรมสอบความรู้พระอุปัชฌาย์และพระกรรมวาจาจารย์ ด้านการศึกษา เป็นผู้นำในการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี สำหรับในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ สนับสนุนการเรียน การสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีทั่วทุกวัดในจังหวัดเชียงใหม่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ได้ตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาสำหรับเด็ก นักเรียนในระดับประถมศึกษา และเป็นประธานในการมอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนที่เรียนดีแต่ขาดแคลน ด้านการสาธารณูปการ เป็นผู้นำบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานต่าง ๆ ทั้งในเขตสังฆาวาส และเขตพุทธาวาสที่ชำรุดทรุดโทรมให้กลับมามีความโดดเด่น

สวยงามอีกครั้งหนึ่ง เป็นที่ชื่นชม และยังได้ให้คำปรึกษาแก่พระสังฆาธิการระดับต่าง ๆ ในการบูรณปฏิสังขรณ์วัดในเขตการปกครองจังหวัดเชียงใหม่อย่างทั่วถึง ด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นผู้นำในการดำเนินกิจการ เพื่อช่วยเหลือ เกื้อกูล มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือสถานที่อันเป็นของสาธารณประโยชน์ และยังเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ณ มณฑลพิธีศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ และสถานที่ต่าง ๆ ตลอดถึงการตรวจเยี่ยมการจัดงานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วิสาขบูชา และอาสาฬหบูชา เป็นต้น

3. การเผยแผ่และผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก)

แนวคิด และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) นั้นจะประกอบไปด้วย 3 ด้านใหญ่ๆ คือ 1) ด้านการพัฒนาคณะสงฆ์นั้น เป็นการปกครองคณะสงฆ์ภายในจังหวัดเชียงใหม่ ให้เกิดประสิทธิภาพถือเป็นแบบแผนและแบบอย่างที่ดีได้ ดังนั้นการประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำทางด้านการปกครองของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ จึงสามารถสรุปได้ว่า พระเดชพระคุณฯ มีการประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำทางด้านการปกครอง โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ คือ พรหมวิหาร 4 และสัปปุริสธรรม 7 นำมาปฏิบัติตนเองเพื่อการพัฒนา 2) ด้านการพัฒนา สังคม ชุมชน พระสงฆ์ ในอดีตจะมีบทบาทในการพัฒนาสังคมตามบริบททางสังคมที่เป็นอยู่ในขณะนั้น การพัฒนาสังคมจึงเป็นการทำงานกับประชาชนเพื่อประโยชน์ของประชาชน มิใช่การทำให้ประชาชนได้ประโยชน์ การพัฒนาสังคมในอดีต จึงเกิดจากประชาชน ถือเป็นการพัฒนาสังคมที่เป็นการพัฒนาอย่างชาญฉลาดโดยมองปัญหาที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคม สำหรับแนวคิด และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามบทบาทของคณะสงฆ์ในการพัฒนาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ สามารถจำแนกออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้ (1) เศรษฐกิจ (2) วัฒนธรรม (3) สาธารณสุข (4) สิ่งแวดล้อม (5) จิตวิญญาณ และในด้านที่ 3) ด้านการอธิบายธรรมผ่านสื่อนั้นเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ จึงได้เริ่มใช้วิธีการเผยแผ่เป็นการเทศนาธรรมโดยใช้วิธีสอนที่เรียกว่ามุขปาฐะ ต่อมาจึงมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรจนกลายเป็นคัมภีร์ในยุคต่อๆ มาซึ่งมีประวัติและพัฒนาการ แต่พอมาถึงปัจจุบันเมื่อโลกเจริญมากขึ้นคณะสงฆ์จึงมีพัฒนาการในการเผยแผ่โดยเพิ่มวิทยุโทรทัศน์และเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาท

อภิปรายผลการวิจัย

การเผยแผ่ถือว่าเป็นรูปแบบและวิธีการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ เพราะหากขาดรูปแบบและวิธีการที่ชัดเจนแล้วบุคคลผู้จะสื่อสารย่อมเข้าใจคลาดเคลื่อน เพื่อให้การเผยแผ่หลักธรรมมีประสิทธิภาพบรรลุถึงประโยชน์ที่ผู้แสดงธรรมต้องการสื่อไปยังผู้ฟังธรรม ย่อมมีหลักการพิจารณาจากบุคคลที่กำลังรับฟัง ถ้าบุคคลมีระดับสติปัญญาน้อย ก็จะต้องสอนธรรมะอีกรูปแบบหนึ่ง ผู้มีสติปัญญามากก็จะใช้อีกรูปแบบหนึ่ง (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2538 : 52) บทบาท 6 ด้าน นั้นพบว่า ด้านการปกครองท่านเป็นผู้บริหารเป็นไปตามมหามหาเถรสมาคม ด้านการศาสนศึกษา เป็นผู้ผู้นำในการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ได้ตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาสำหรับนักเรียนในระดับต่างๆ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้ดำเนินการเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่เสมอ ด้านการสาธารณูปการเป็นผู้สนับสนุนปฏิสังขรณ์โบราณสถานทั้งในเขตสังฆาวาส และเขตพุทธาวาสที่ชำรุดทรุดโทรมให้กลับมามีความโดดเด่นสวยงาม ด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นผู้ดำเนินการดำเนินกิจการช่วยเหลือ เกื้อกูล อันเป็นสาธารณประโยชน์ต่อสังคม

ผลงานที่โดดเด่นในการบริหารงานคณะสงฆ์ของพระเทพปริยัติในกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ที่สมบูรณ์แบบ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระครูวิสุทธิบุญดิตถ์ (พ่อท่านนวล ปริสุทฺโธ) (นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต และคณะ, 2558 : 65) พบว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามทัศนะต่างๆ เป็นหลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีหลักการสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม และ การทำจิตใจให้บริสุทธิ์ และวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 10 วิธี ได้แก่ การยกอุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบ การอุปมาเปรียบเทียบ การใช้อุปกรณ์การสอน การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง การเล่นคำเล่นภาษา การเลือกคนและการปฏิบัติรายบุคคล การรู้จักจังหวะ และโอกาส ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ การลงโทษและการให้รางวัล และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า 2. บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปตามหลักการเผยแผ่ตามแนวทางของมหาเถรสมาคม ได้แก่ บทบาทด้านการปกครอง ได้ปฏิบัติ 4 ประการ ได้แก่ การแต่งตั้งผู้ที่เหมาะสมในการปกครองดูแล การควบคุมให้ปฏิบัติตามวินัยสงฆ์ มีการวางกฎระเบียบของวัด และการปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง บทบาทด้านการศาสนศึกษา ส่งเสริมการศึกษาตามหลักไตรสิกขา บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ การตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน และสนับสนุนสื่ออุปกรณ์ให้แก่ โรงเรียน บทบาทด้านการเผยแผ่ ด้วยการปฏิบัติให้ดู จัดกิจกรรมปฏิบัติ

ธรรม จัดอบรมเยาวชน และประชาชนทั่วไป บทบาทด้านการสาธารณูปการ การสร้างวัด และศาสน
สมบัติต่างๆ ในวัดอย่างครบถ้วน และบทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ การสร้างโรงเรียน ช่วยเหลือ
ในการสร้างวัด สร้างถนน และสร้างโรงพยาบาล 3. ผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (คณินันต์ย
จันทบุตร, 2532 : 139) พบว่า ผลที่เกิดกับบุคคลทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมะสำหรับ
การดำเนินชีวิต ส่งเสริมความเชื่อความ ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ประโยชน์ที่เกิดกับสังคม ท่านเป็น
ศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในชุมชน ทำให้ชุมชนและสังคมมีความรักสามัคคี สร้างความสวัสดีสบาย
ให้แก่ชุมชน ช่วยส่งเสริมการศึกษา สาธารณสุขแก่ชุมชน ประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับคณะสงฆ์ ช่วยสร้าง
ศรัทธาให้เกิดขึ้นกับคณะสงฆ์ และช่วยสร้างสาธารณูปการในวัดต่างๆ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับ
พระพุทธศาสนา ทำให้ประชาชนมีความมั่นคงในพระพุทธศาสนา และปฏิบัติตามคำสอนของ
พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง

การเผยแผ่และผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนดีโก)
โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ คือ พรหมวิหาร 4 และสัปปริยธรรม 7 นำมา
ปฏิบัติตนเองเพื่อการพัฒนาคณะสงฆ์ ทั้งนี้ได้สอดคล้องกับ วิธีการและแนวการเผยแผ่ตามแนว
พระพุทธศาสนาเถรวาท อำเภโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย (พระครูสิริสมาจาร (บุญเหลือ อภิณฺจโน)
และคณะ, 2558 : 8) พบว่ามีรูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ในอำเภโพนพิสัย
จังหวัดหนองคาย สามารถสรุปออกเป็น 2 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ 1) รูปแบบในการเผยแผ่ธรรมะของ
พระสงฆ์ในอำเภโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย 2) แนวทางในการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ ในอำเภ
โพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ทั้งการเผยแผ่ในวัดและนอกวัด พระสงฆ์ในอำเภ โพนพิสัยใช้วิธีการเผย
แผ่โดยมีประเพณีเป็นสื่อกลาง กล่าวคือ มีประชาชนจากที่ต่างๆ ทั้ง ใกล้และไกลที่ศรัทธาในการแสดง
ธรรมของท่านได้เข้ามาทำบุญในวันธัมมัสสวนะ (วันพระ) วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยใช้เวลาใน
ส่วนหนึ่งแสดงธรรมแก่ญาติโยม เพื่อเผยแผ่ ธรรมะแก่ญาติโยมที่พากันมาฟังธรรม โดยท่านนำเสนอ
ทั้งในส่วนของ พุทธศาสนสุภาษิต และผญาอีสาน นำเสนอโดยเชื่อมโยงกับสถานการณ์และนำเสนอใน
แบบของข้อคิดสะกิด ใจ เปรียบเทียบอุปมาอุปไมย โดยที่ผู้ได้รับสารอ่านแล้ว ไม่ต้องตีความให้ยุ่งยาก
อ่านแล้ว เข้าใจความหมายได้ทันทีทั้งที่การนำเสนอในประเด็นที่ง่าย ไม่ซับซ้อน สามารถทำความเข้าใจ
เข้าใจได้ทั้งผู้ใหญ่ และเด็กๆ และการสนับสนุนให้วัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ (พระครูสังฆรักษ์ภักขิยา
ญาณธโร (ปิยวรากุล), 2561 : 120) มีเว็บไซต์ของวัด เพื่อเป็นการสื่อสารสอง ทางกับประชาชน ซึ่งจะ

รายงานสืบจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 8 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 1 เรื่อง “พระพุทธศาสนา กับ แนวโน้มโลกยุคใหม่ : วิถีศรัทธาบริวชีซสู่อารยธรรมร่วมสมัย” “Buddhism and New Global Trends : The Footprint of Khrua Sriwichai Towards Contemporary Civilization”

ช่วยส่งเสริมให้คนมีความใกล้ชิดธรรมะมากขึ้น ทั้งนี้โดยภาครัฐควรเป็น ผู้สนับสนุน ค่าใช้จ่ายในการจดทะเบียนชื่อเว็บไซต์และการเข้าพื้นที่จัดเก็บข้อมูลของเว็บไซต์

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การวิจัยศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ผลการวิจัยค้นพบความรู้ใหม่ที่เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหลักในด้านบทบาท 6 ด้านตามหน้าที่พระสังฆาธิการ และการเผยแผ่และผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพปริยัติ สามารถ

นำเอาองค์ความรู้ไปใช้ในกิจการของคณะสงฆ์ และเป็นต้นแบบในการทำหน้าที่ของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน

สรุป

สรุปในภาพรวมของบทความวิจัยนี้เป็นการนำเสนอการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เพื่อให้ทราบว่าเหตุใดท่านจึงเป็นพระสงฆ์ที่มีศาสตร์และศิลป์มีวิชา ปัญญา ปฏิภาณ ประสพการณ์ ปณิธาน อุดมการณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นพระเถระที่ใฝ่ในการศึกษามีความรู้ลึกซึ้งทั้งภาคปริยัติ (ทฤษฎี) และภาคปฏิบัติ มีบุคลิกดี มีความรู้ดี มีความสามารถดี มีวิสัยทัศน์ มีจิตใจหนักแน่น มีความยุติธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี รู้จักใช้คน รู้จักกระจายงาน มีนโยบายในการทำงานด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ มีความเพียรพยายามไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคในการสร้างคุณความดี มีจิตใจกว้างขวาง ขยัน ซื่อสัตย์ อุตุน เสียสละเป็นเยี่ยม เป็นพระสงฆ์ที่ทำงานเผยแผ่พุทธธรรมทั้งเชิงรับและเชิงรุก เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนโดยแท้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. การบริหารงานคณะสงฆ์ตามภารกิจหลักทั้ง 6 ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ ในการบริหารงานของคณะสงฆ์ในระดับจังหวัด ระดับภาค ระดับหน และระดับประเทศ ควรบริหารงานให้ครอบคลุมทุกระดับและสอดคล้องกับบริบท และการมอบหมายภาระงานให้แต่ด้านได้ดำเนินดูแลรับผิดชอบจึงทำให้งานการบริหารประสบความสำเร็จ

2. พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้บริหารงานการ 6 ด้าน นอกจากตัวท่านเองที่ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบริหารแล้ว ยังต้องอาศัยปัจจัยภายนอกคือขอความร่วมมือจากคณะสงฆ์ หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน จึงทำให้งานบริหารของท่านสัมฤทธิ์ผลได้ ดังนั้น การที่จะบริหารงานให้สำเร็จได้นั้นจำต้องอาศัยปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกช่วยด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ในเชิงวิเคราะห์ และสร้างสรรค์ เพื่อให้เห็นถึงภารกิจงานบริหารของคณะสงฆ์สัมฤทธิ์ผลหรือไม่อย่างไร
2. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์เชิงลึกงานกิจการคณะสงฆ์ในแต่ละด้านเป็นกรณีศึกษาในแต่ละจังหวัดหรือในแต่ละภาค
3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการบริหารงานคณะสงฆ์ของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน เพื่อให้เห็นถึงบริบทในการทำงานของคณะสงฆ์

References

- กนก แสนประเสริฐ. (2549). *ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- กรมการศาสนา. (2550). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยการคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- ฉลอง มาปรีดา. (2537). *คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร*. กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์.
- คำเลื่อง วุฒิจันทร์. (2536). *การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- บุญศรี พานะจิตต. (2545). *โครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถาบันศาสนา สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- พระครูสิริจันทนิวิฐ (บุญจันทร์ เขมกาม). (2549). *ภาวะผู้นำเชิงพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์นิติธรรมการพิมพ์.
- พระเทพเวที (ประกอบ ธมฺมสฺสโร). (2541). *พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคม*. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ). (2546). *คนไทยกับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2549). *สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประสาธน์ สุขเกษม. (2542) “บทบาทพระภิกษุสงฆ์ในการขัดเกลาทางสังคมแก่เยาวชน : กรณีศึกษา ค่ายคุณธรรมวัดอุมงค์ จังหวัดเชียงใหม่”. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิรัช วิรัชนิการ. (2548). *การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- วีระ อำพันสุข. (2526). *พุทธธรรมกับการบริหารบุคคล*. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร: เอร่าวัฒนาการพิมพ์.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2540). *พุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.
- แสง อุดมศรี. (2530). *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แสง จันทรงาม. (2526). *วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า*. กรุงเทพมหานคร: กมลการพิมพ์.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่. *ทำเนียบพระสังฆาธิการวัดในจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2563*. ม.ป.ท.: ม.ป.ป.